

NICOLAE BĂLCESCU ȘI REVOLUȚIONARIII MOLDOVENI DIN VREMEA SA

AL. ZUB

Este un fapt în deobște cunoscut că între fruntașii generației care a înfăptuit revoluția de la 1848 și mai apoi Unirea Principatelor, au existat strânse legături, cu mult înainte de aceste evenimente¹. Ele aveau menirea să imprime mișcării revoluționare din cele trei provincii românești o direcție unică, cu o dublă finalitate: una politică (Unirea) și alta socială (realizarea unor reforme burghezo-democratice care să deschidă câmp liber acțiunii noilor forțe de producție).

Precumpănirea revendicărilor social-democratice în timpul revoluției pașoptiste a fost determinată, se știe, de o anumită conjunctură politică, preocuparea fundamentală, permanentă, a revoluționarilor rămânând realizarea unității naționale, ca punct de plecare pentru renovarea esențială a instituțiilor statului, pentru o regenerare politică și socială. Această preocupare i-a unit pe fruntașii generației în jurul unui program comun, determinând legături continue pe calea contactului personal sau prin corespondență, astfel încât întreaga epocă ni se înfățișează, potrivit cercetărilor efectuate în vremea din urmă², ca un remarcabil efort de solidarizare a celor trei provincii românești în jurul ideii de unitate națională. Sufletul acestei mișcări a fost, fără îndoială, N. Bălcescu. Atunci când afirma, în exil, că programul politic și social al *revoluțiilor viitoare*, inexorabile, se află înscris definitiv pe „securăa lui Horea”³, el nu făcea o simplă metaforă a revoluției, ci avea în vedere permanența crezului panromânesc al celui ce-și gravase numele pe medalie, trei sferturi de secol mai înainte, ca *Rex Daciae*.

Rolul mișcării culturale în pregătirea revoluției de la 1848 a fost relevat în mai multe rînduri⁴, subliniindu-se, recent, „militantismul activ

---

1. Cf. Cornelia C. Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională, 1834-1849*, București 1968, p. VII.

2. *Ibidem*.

3. N. Bălcescu, *Mișcarea românilor din Ardeal*, în *Opere*, ed. G. Zane, vol. I₂, București 1940, p. 126.

4. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. VI, Iași 1893 p. 237-324; N. Iorga, *Istoria literaturii române în veacul al XIX-lea*, vol. I-III, București — Vălenii de Mureș, 1907-1909 etc.

al asociațiilor culturale și literare“, orientate — în epoca premergătoare revoluției — spre afirmarea programului național și democrat burghez.⁵ Se cunoaște, de asemenea, mișcarea continuă a cărturarilor transilvăneni spre Moldova și Țara Românească, precum și aceea a muntenilor peste Milcov și a moldovenilor către București, astfel că, la acest nivel, divizarea politică a țărilor române nu avea și un corespondent pe plan sufletesc. S-ar putea spune, parafrazînd o veche formulă, că unitatea românească, proclamată în două etape, la distanță de șase decenii (1859 și 1918), a fost înfăptuită mai întîi în spirite. Iar în această privință rolul lui N. Bălcescu a fost dintre cele mai importante. Vom încerca să urmărim în lucrarea de față legăturile sale cu revoluționarii moldoveni, în ideea de a evidenția efortul permanent al luptătorului de realizare a unei colaborări moldo-muntene în epoca de la 1848.

Cînd în 1886 Ion Ghica se decidea să evoce, într-o scrisoare către V. Alecsandri (simplu pretext memorialistic !), viața „reputatului și prețiosului nostru amic Nicu Bălcescu“, el observa dificultatea întreprinderii, dat fiind că „viața lui Nicu Bălcescu se înfășura și se împletea cu viața mai tuturor oamenilor cari au jucat un rol în țara noastră de la 1841 pînă la 1853⁶, anul în care el a părăsit lumea, lăsînd un gol mare între noi“⁷. Dificultatea este reală, desigur, dar poziția centrală a lui Bălcescu în cadrul evenimentelor prezintă, pe de altă parte, și un avantaj net, acela de a beneficia de numeroase referințe, chiar dacă ele nu se distribuie uniform pe toată întinderea activității sale. Nu ne vom ocupa, în marginile acestor pagini, decît de unele aspecte ale relațiilor sale cu revoluționarii moldoveni, în legătură mai ales cu lupta comună pentru unitatea națională și pentru reforme democratice.

În prima etapă a activității sale revoluționare N. Bălcescu a avut legături mai mult cu Transilvania decît cu Moldova. Faptul se datorește întrucîtva vechilor raporturi cu bănățeanul Eftimie Murgu, care îi fusese profesor la colegiul Sf. Sava și desigur inițiativelor ce decurgeau din planul lui I. Cîmpineanu, de care Bălcescu era atașat la acea epocă. Aceasta ar putea explica demersul său pentru „o cură de două luni la apele minerale de la Mehadia“ (23 mai 1839)⁸. El a știut, cum se știe, o lună și jumătate la băile de la Vilcele (sau Apățac) din Țara Bîrsei⁹, timp în care va fi cercetat cu luare aminte situația complicată din provincia de peste munți.

Planurile lui I. Cîmpianu eșuînd, se punea problema unei legături mai strînse cu Moldova, astfel că în iunie 1840, iuncării de cavalerie N. Bălcescu și Ioan Călinescu soliciță învoirea de a merge la „băile din Prințipat“¹⁰. Mersul la băi se vedește astfel un pretext la îndemînă, care

5. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. IX.

6. I. Ghica nota astfel inexact anul morții lui Bălcescu, survenită de fapt în 1852.

7. I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, București 1967, p. 364.

8. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 29.

9. *Ibidem*.

10. *Ibidem*.

va face carieră sub regimul absolutist din epoca domniilor regulamentare.

Primele contacte ale lui Bălcescu, în preajma lui 1840, cu moldovenii sînt de ordin cultural. Prin mijlocirea scrisului, cărturarii din cele două principate se cunosc și, pe cît îngăduie rigorile cenzurii („înfricoșata cenzură moldovenească“ de care se plîngea G. Barițiu), își comunică aspirațiile către o societate întocmită pe principii mai drepte. „A lumii temelie se mișcă, se clătește / Vechile-i instituții se șterg, s-au ruginit“, afirma poetul Gr. Alexandrescu (*Anul 1840*), convins că „duhul“ care „fierbe“ în lume va opera schimbări innoitoare și în patria sa. Cu această credință, care nu e numai a „bonjuriștilor“ și „duelgiilor“ din epocă, scriitorii moldoveni și cei de peste Milcov se caută, își împărtășesc opiniile, colaborînd la opera de unificare a spiritelor.

Pe Kogălniceanu, Bălcescu trebuie să-l fi cunoscut în decembrie 1839 — ianuarie 1840, cînd tînărul cărturar moldovean a întreprins o călătorie la București, cu o misiune oficială, cunoscută, dar și cu scopul ascuns de a obține colaborări muntene pentru revista ce avea să scoată curînd („Dacia literară“). Mai tînăr doar cu doi ani, Bălcescu îi citise lucrarea *Historie de la Valachie* (Berlin, 1837), adnotînd-o cu maximă conștiinciozitate¹¹. Este punctul de plecare al unei colaborări fructuoase și durabile între cei doi istorici care se întilneau nu numai în pasiunea comună pentru cercetarea trecutului național, ci și în programul de reforme socotite indispensabile, în viziunea comună a unei *Românie ideale*, la a cărei înfăptuire erau chemați amîndoi să contribuie.

Participarea lui Bălcescu la complotul lui D. Filipescu, descoperit în 1840, i-a adus, cum se știe, o reclusiune de doi ani, timp în care legăturile cu confrății moldoveni au fost întrerupte. Vaillant și I. Ghica, implicați și ei în afacere, izbutesc să treacă în Moldova, unde se pun în legătură cu M. Kogălniceanu¹². Abia în 1842, grațiat, Bălcescu va fi putut relua legăturile cu Moldova, cu ocazia pregătirilor pentru publicarea unui *Album științific și literar*. În ciuda experienței dureroase pe care o trăsese cu mari pagube pentru sănătatea sa, dar și cu un profit categoric sub raportul cunoașterii lucrurilor, el e mereu prezent în dezbaterile epocii, gata să se dedice cu totul luptei revoluționare, căci „prison oblige, comme noblesse“.

Din nocturnele peripatetizări cu I. Ghica și Chr. Tell prin București, cu discuții prelungite pînă cînd „lumina lunii începea a se contopi cu razele dimineții“¹³, s-a născut, în 1843, organizația secretă *Frăția*. Bălcescu a fost, după relația lui I. Ghica, însuși „apostolul și inițiatorul cel

11. Cf. Virgil Cîndea, *Histoire de la Valachie de M. Kogălniceanu, adnotată de N. Bălcescu*, „Studii și cercetări bibliografice“, București II, 1957, p. 71-136. Asupra raporturilor dintre cei doi istorici, vezi G. Zane, *Note și materiale la N. Bălcescu, Opere*, I, 2, București 1940, p. 177-178, 180-181, 187, 196, 202, 213, 221-223, 247, 275, 289, 293 etc.

12. Cf. I. C. Filitti, *Originea democrației române*, „Viața românească“, Iași, 1923, nr. 1, p. 26.

13. I. Ghica, *op. cit.*, p. 348.

mai ager și mai zelos¹⁴. Curînd însă I. Ghica trecu în Moldova, unde avea să activeze ca profesor de economie politică la Academia Mihăileană. În el își punea speranța Bălcescu, amăgit o clipă de promisiunea trimiterii sale la Paris, pentru specializare în studii de artilerie. „Fiind însă c-aceasta nu e hotărît — îi scria la 23 octombrie 1843 — ci mai mult o poezie, d-ta caută să faci acolo ceva pentru mine, mai bun“. Îl ruga deci să-i rostuiască în Moldova o slujbă didactică, „un clas pe care să-l poti preda cu plăcere¹⁵. Avea în minte un studiu asupra organizării trecute a *Puterii militare* și se întreba dacă i s-ar putea face loc în *albumul* ce se pregătea la Iași. I. Ghica îi răspundea pozitiv în privința funcției, dar in-voca pentru moment neajunsuri de ordin pecuniar¹⁶. Bucuros să afle că M. Kogălniceanu va ține, la Academie, un curs de *istorie moldavă* („Il est à esperer qu'il dotera le pays d'une bonne histoire“), Bălcescu revenea la 2 noiembrie cerînd noi deslușiri în privința slujbei ce i se rezervase. Lui Kogălniceanu îi dădea de știre, pe această cale, că i-ar putea procura copii după niște manuscrise de cronici. Era vorba în primul rînd de *Letopisețul Țării Moldovei 1662—1716*, scris de Acsentie Uricariul, după izvodul lui Vasile Dubău, Tudor Damian ș. a.¹⁷ Dar lipsa mijloacelor îl impacientează și la 16 noiembrie 1843 stăruie pe lângă I. Ghica să clarifice chestiunea angajării sale în Moldova, fiindcă altfel va fi silit să accepte oferta de la artilerie¹⁸. Este evident că, deși la București se depun stăruințe pentru angajarea lui, Bălcescu ar prefera să plece în Moldova. La aceasta contribuia, desigur, activitatea culturală de la Iași, mai vie, mai alertă decît în capitala munteană, exercitînd o firească seducție asupra tînarului cărturar. Sceptic în privința evenimentelor politice („prezentul e de nimic“)¹⁹ se bucura că va apare *Propășirea* : „căutați numai să nu fie și aceasta efemeră ca toate celelalte“. Ei înșiși, muntenii, „vro 20 tineri“ ce se adunau miercurea la „soarele literale“, aveau în gînd editarea unui jurnal, dar „aflînd de lucrarea dumneavoastră am hotărît să o sprijinim, mai bine“²⁰. Interesat să cunoască îndeaproape mișcarea din Moldova, Bălcescu ar fi dorit să se repeadă pînă la Iași, împreună cu I. Voinescu II : „De vom căpăta parale, apoi ne poți aștepta. Aș dori atîț de mult să te văz și ai avea așitea lucruri să-ți spun, pe care nu poti a scri“²¹. *Lucrurile* pe care nu le putea comunica în scris primeau, fără îndoială, activitatea politică din jurul său. Dar pînă ce împrejurările îi vor îngădui o întîlnire cu prietenul din capitala moldavă, se oferea să copieze pentru Kogălniceanu „manuscrisele ce i-am făgăduit“, în schimbul letopisețelor privitoare la Țara Românească pe care istoricul de la Iași i le-ar fi putut

14. *Ibidem*, p. 353.

15. N. Bălcescu, *Opere*, IV. *Correspondență*, editată de G. Zane, București, 1964, p. 37.

16. *Ibidem*.

17. *Ibidem*, p. 465 : *Note și materiale*.

18. *Ibidem*, p. 41. Vezi și scris. din 7 dec. 1843, *ibidem*, p. 42.

19. *Ibidem*, p. 44 (Scris. din 11 ian. 1844).

20. *Ibidem*.

21. *Ibidem*, p. 45.

procura²². Rezultatele acestei colaborări pe terenul informației istorice se cunosc²³. Preocupați de o cunoaștere adâncită a vechilor instituții, cei doi istorici erau hotărâți să se sprijine reciproc în eforturile de adunare și tipărire a izvoarelor istorice. În epoca apariției *Propășirii*, Bălcescu intenționa chiar să facă un drum în Moldova. „Eram hotărâți să venim la Iași — îi mărturisea lui I. Ghica, la 8 februarie 1844 — dar vremea s-a stricat și noroaele ne țin în București. Nu știm însă, dregîndu-se vremea, de n-om veni“²⁴. Amputarea titlului *Propășiri* îl întrista, dar era decis să contribuie, în ciuda brutalei imixtiuni a cenzurii, la menținerea publicației. Descoperise în Arhivele Statului, unde lucra asiduu de câteva săptămîni, unele documente pe care le-ar fi trimis revistei ieșene. Între acestea, fapt semnificativ, „actul desrobirii țăranilor de obșteasca adunare“, pe care îl voia tipărit — nu fără un rost militant — în „foaia științifică și lierară“. Cît privește studiul despre „Organizația puterii publice la romîni în vechime“²⁵, Bălcescu își înștiința prietenul, așezat vremelnic la Iași, că îl va trimite aceleiași publicații, înainte de a-l tipări în broșură. „Materia este interesantă și nouă“, îl asigură el, căci lucrase „după mai mulți autori străini, letopisețe și hrisoave“²⁶. Totodată îl ruga să-i transmită lui Kogălniceanu, odată cu urările de rigoare, „mulțumiri pentru generoasa ospitalitate ce ne făgăduiește în Iași. Doresc mult ca să putem veni și să ne vedem“²⁷.

Trăsura de unire între Bălcescu și cărturarii moldoveni era I. Ghica. Lui îi adresa tînărul muntean „setos de o viață activă“ îndemnul de a impulsiona, pe cît posibil, activitatea culturală și politică din mediul adoptiv, convins că „moldovenilor le place mai mult speculația ideilor iar muntenilor acția“. De unde reproșul, însoțit de acest îndemn caracteristic: „Tu, om d-actie. om de viitor, de ce nu dai mișcare acolo, fii pirghiul moldovenilor“²⁸. De-a lungul anilor va depune el însuși eforturi în această direcție, încercînd să sfarme inerția din jurul său, dinamizînd. Deocamdată se îngrijea de abonamente pentru *Propășirea*, oferind spre publicare „niște manuscrise interesante“ procurate prin Vaillant²⁹. Planurile de întîlnire la Iași sînt mereu abandonate, iar zvonurile ostile care circulă în mediul bucureștean, pe seama lui I. Ghica, îl determină să ia atitudine. La 13 iunie 1844, el își asigură prietenul: „Găsesc că planul tău e foarte rațional dar mă îndoiesc de îndeplinirea lui; în orice caz n-ar trebui să dai înapoi“³⁰.

22. *Ibidem*.

23. V. Cîndea, *op. cit.*

24. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 47.

25. Este vorba de *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînd acum*, studiu publicat în „*Propășirea*“, Iași, I, 1844, nr. 19-23, 28, 31 și separat (Iași, 1844).

26. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 47-48.

27. *Ibidem*, p. 48.

28. *Ibidem*, p. 47 (Scris. din 8 febr. 1844).

29. *Ibidem*, p. 58 (Scris. din 30 mai 1844).

30. *Ibidem*, p. 59.

După publicarea studiului privitor la *Puterea militară*, contactele lui Bălcescu cu fruntașii moldoveni și îndeosebi cu M. Kogălniceanu, devin tot mai frecvente. Studiul a fost tipărit și în broșură, cu sprijinul lui Kogălniceanu și al lui C. Negri. „Cet ouvrages — aprecia Kogălniceanu, oferind un exemplar domnitorului Moldovei, nu fără o anume sugestie practică — est très interessant pour Vous”.³¹ Să adăugăm că în paginile *Propășirii* Bălcescu a mai publicat un studiu, *Comentarii asupra bătăliei de la Cîmpia Rigăi sau Cosova*,³² oferind totodată, și în aceeași ordine de preocupări, traducerea lucrării *Tableau analytique des principales combinaisons de la guerre* a generalului Jomini.³³ Cum se vede, contactul nemijlociț cu problemele cele mai ardente ale epocii conferă operei sale, chiar și celei de caracter istoric, o notă de combativitate. O intenție practică se descifrează din toate scrierile lui Bălcescu. Pe această linie se înscriu și contactele lui cu revoluționarii moldoveni din vremea sa.

În cadrul *Societății literare* de la București (1845), al cărei secretar a fost N. Bălcescu, au activat și unii scriitori moldoveni: Alecsandri, Kogălniceanu, Negruzzi ș.a., iar „cînd unul dintr-acești bărbați — își va aminti I. Ghica — venea la București, era pentru noi toți o adevărată sărbătoare”.³⁴ Faptul nu se explică doar prin plăcerea de a schimba opinii, cît mai ales prin suflul nou care începuse să anime activitatea intelectualilor din principate în direcția Unirii și a modernizării statului, fiindcă societățile culturale din epocă aveau, chiar și atunci cînd își declarau circumstanțial apolitismul, „o finalitate tot atît de precis orientată spre afirmarea programului național și democraț burghez, ca și societățile politice secrete”.³⁵

Reuniunile de la Mînjina, organizate sub pretextul onomasticii lui C. Negri, au avut un caracter politic bine conturat. Memorabilă a rămas îndeosebi întîlnirea de la 21 mai 1845, pregătită cu mult timp înainte. Încă din luna martie gazda se adresa munteanului Costache Filipescu, pe care îl cunoscuse în timpul șederii în Italia „Lucrează, dragă Filipescule, pentru înlînirea pusă la cale, pune-ți toate puterile. Nu da înapoi cu nici un preț și nu urmări decît întemeierea solidă a bazei Unirii, pe care prin această întîlnire a noastră o putem stabili între două neamuri mici ce nu trebuie să facă decît un trup și un suflet”.³⁶ Un accident biografic, onomastica amfitrionului, căpăta astfel valoarea unei sărbători naționale. Floarea intelectualității, cum s-a spus, se afla adunată acolo, la Mînjina: Alecsandri, Kogălniceanu, Negruzzi, Alecu Russo, Ion Ionescu de la Brad, Lascăr Rosetti, D. Rallet, D. Rolla ș.a., iar dintre munteni Ion Ghica, N. Bălcescu, C. Filipescu.³⁷ Tema discuțiilor, dincolo de „praznicele homerice” și de libațiile de rigoare o constituiau Unirea, emanciparea să-

31. Virgîl Cîndea, *op. cit.*, p. 73.

32. „Propășirea”, 1844, p. 273-278.

33. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 52 (Scris. din 14 martie 1844 către I. Ghica).

34. I. Ghica, *op. cit.*, Cf. și *Tribunul. Pagini literare și publicistice despre Nicolae Bălcescu*, îngrijite de Valeriu Rîpeanu, București 1968, p. 43.

35. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. IX.

36. Pericle *Martinescu*, *Costache Negri*, București 1966, p. 78.

37. *Ibidem*, p. 79.

tenilor, viitoarea organizare a țării etc. Totul sub semnul unității, realizată acolo în mic, simbolic, căci „la Mînjina — ne asigură Alecsandri — nu mai erau moldoveni și munteni, ci români, nu erau două țări pentru români, ci o singură țară, o patrie comună. Unirea exista în inimi, ea se tilmăcea în cuvinte și prinse rădăcini ca o plantă cerească pe acel loc ars de soare și lipsit de plantațiile umbritoare ale pămîntului”.³⁸ În memoria participanților, impresiile de la Mînjina s-au păstrat mereu proaspete. Festinurile însuflețite de discuții, vinătoarele, hora aprinsă în care sătenii se avîntau „mîna în mîna cu cavalerii și damele saloanelor din ambele capitale”, aveau menirea să mascheze substratul politic al acestor reuniuni. Costache Filipescu conduce hora, „cu pornirea voinicească a unui fecior de munte”, iar Alecu Russo „ațîța glumele româncelor cu spiritul său șăgalnic”, pe cînd N. Bălcescu exclama entuziasmat, ațîntîndu-și privirile, profetic, peste ani „O mîndră oaste va avea România cînd i-a veni rîndul pe lume !”³⁹. Iar la despărțire, mărturisea cu emoție, în același sens: „Plec de aici cu sufletul plin de convingere că ne va ajuta Dumnezeu a ridica nația română la rangul ce i se cuvine printre celelalte mari neamuri ale lumii. Adio ! Sînt ferice !”⁴⁰ Aici, în „pacea uniformă” a Mîjnii, vor fi pus la cale Bălcescu și Alecu Russo, proiectul poemei *Cîntarea României*, a cărei dublă paternitate, aflată pînă astăzi în litigiu,⁴¹ simbolizează unitatea spirituală a generației care a înfăptuit revoluția de la 1848 și Unirea Principatelor. Tot aici, în „silita idilerie a țării”, Bălcescu l-a convins pe I. Ionescu de la Brad de necesitatea unei reforme agrare, căci singur economistul o spune „Nicolae Bălcescu [...] venind la Mînjina, la Costache Negri [...] unde eram și eu [...] m-au făcut să dobîndesc o convicțiune profundă că este de neapărată trebuință a se îmbunătăți materialicește și moralicește soarta țaranului”.⁴² Aici se încheagă o concepție unitară asupra rostului literaturii și a mijloacelor de resurrecție națională. Orientarea populară a creației culte, orientarea spre „poezia de colibă” era un bun cîștigat⁴³.

Fără îndoială, prezența lui Bălcescu la Mînjina a avut urmări importante în pregătirea climatului revoluționar și unionist. Ceva din sufletul eroic al luptătorului se va fi transmis, în timpul acestor întîlniri, și celorlalți. Și, cu toate că istoria tace, nu este exclus ca prezența lui Bălcescu la Iași în timpul tulburărilor de la începutul anului 1846, să aibă o semnificație agitatoare.⁴⁴ Este posibil, de asemenea, ca tot el să-i fi furnizat lui Kogălniceanu, aflat atunci la Paris, informații asupra eveni-

38. V. Alecsandri, *Nicolae Bălcescu. Suvenire*, „Revista română”, București, II, 1862, p. 313.

39. *Ibidem*, p. 312.

40. *Ibidem*, p. 313.

41. *Ibidem*, p. 313.

42. Vezi Paul Cornea, *Un manuscris francez al „Cîntării României”*, „Analele Universității București”, seria Filologie, XIII, 1964, p. 59-68 ; N. A. Ursu, *Cuț aparține traducerea franceză a „Cîntării României” ?*, „Cronica” Iași, IV, nr. 15, 12 apr. 1969, p. 11.

43. I. Ionescu de la Brad, *Agricultura română de la Bradu*, Roman 1886, p. 26.

44. Cf. Pericle Martinescu, *op. cit.*, p. 77.

44. Cf. *Cornelia C. Bodea, op. cit.*, p. VII.

mentelor din Moldova, pe baza cărora aceștia a întocmit broșura justificativă *Moldavie. Récit des troubles de lassy pendant les journées du 24, 25, 26 janvier 1846*, tipărită la adăpostul pseudonimului Georges Dairnvaell (Paris, Edouard Albert, 1846).⁴⁵ Încercării de a explica aceste tulburări ca o consecință a mișcării panslaviste, autorul broșurii îi răspundea ferm, invocând cauze interne : „poporul exasperat a luat hotărârea de a-și cere dreptatea ce i-a fost de atâtea ori refuzată”.⁴⁶ Este vremea când în Moldova se constituia *Asociația Patriotică*, urmărind, ca și *Frăția de peste Milcov*, în taină, subminarea și abolirea regimului feudal.⁴⁷

Plecând în străinătate spre a se sustrage persecuțiilor din țară, Kogălniceanu se vedea nevoit să abandoneze *Arhiva românească*, la al doilea tom. Avertizându-și cititorii în această privință, păstra pentru sine mângâierea că lasă în urmă „o vrednică clironoamă a soliei sale” : *Magazin istoric pentru Dacia*.⁴⁸ Lauda se adresa în primul rînd lui Bălcescu, fiindcă în același an, tipărind la Iași *Fragment tirés des chroniques moldaves et valaques...*, Kogălniceanu îl omagia, în prefață, pe „țînărul istoric român de cele mai frumoase speranțe [...], singurul de la care românii trebuie să aștepte o bună istorie a țării lor”.⁴⁹ Tot ca o continuare a spiritului promovat de Kogălniceanu în publicațiile de la Iași, apărea *Magazin istoric pentru Dacia* și în conștiința contemporanilor.⁵⁰

Scrierile lui Bălcescu erau citite cu interes, comentate și răspîndite în ambele principate. După lectura studiului *Puterea armată și arta militară la moldoveni în timpul mării lor*, publicat de Bălcescu în coloanele *Magazinului*, C. Negri închina autorului, la 11 aprilie 1846, stihuri de laudă în care își făcea loc însă și regretul de a nu-l putea vedea mai des la „Mînjina ce jelește / Că norocul nestatornic de prieteni o lipsește”⁵¹. Măsurile polițienești luate de M. Sturdza, intensificate mai ales în urma tulburărilor de la începutul anului 1846, aveau să împiedice o nouă întîlnire la conacul „uncheșului”.

Încă în luna mai 1846, Bălcescu făcea demersuri pentru ieșirea din țară, sub pretext că „merge la apele minerale din Germania pe soroc de patru luni”.⁵² Nu era singurul, iar semnificația politică a exodului din acel an avea să se dezvăluie curînd. O adevărată „caravană” de munteni și moldoveni se alcătua, după destule stăruințe pentru obținerea pașapoartelor, la București C. Negri cu sora sa Elena, poetul Alecsandri, Bălcescu și Costache Filipescu, îndreptîndu-se către Apus, pe Dunăre. Bu-

45. Vezi I. n., *Mihail Kogălniceanu. O scriere necunoscută din 1846*, „Ramuri”, Craiova, IV, nr. 9, 15 sept. 1967, p. 19.

46. *Anul 1848 în Principatele Române*, vol. I, București, 1902, p. 13-16.

47. *Istoria României*, vol. IV, București 1964, p. 39.

48. „Arhiva românească”, Iași, t. II, 1845 *Prefața*, p. IV.

49. M. Kogălniceanu, *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre le Grand, Charles XII, Stanislas Leszczyński, Démètre Cantemir et Constantin Brancovan*, I, Jassi 1845, p. XII (Avant-propos).

50. Cf. Aprecierea lui Gh. Asachi, în „Albina românească”, Iași, XX, 1848, p. 36.

51. C. Negri, *Scrieri*, I (ediție Em. Boldan), București 1966, p. 40.

52. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 63.

curos că se află în „societatea celor mai dragi prieteni“, Bălcescu îl înștiință, de la Pesta, pe Alecu Russo : „găsindu-l pe Negri și pe Filipescu la București, m-am gândit să-i însoțesc, avînd mai ales nevoie să uit diferite neplăceri pe care le-am avut în scumpa mea țară“. ⁵³ Îl ruga totodată să-i asigure de toată prietenia sa pe C. Rolla, pe C. Negruzzi și pe Rose-tești ceea ce înseamnă că legăturile lui Bălcescu în Moldova nu se limitau la numele deja amintite.

De la Viena, unde istoricul află găzduire la Eudoxiu Hurmuzaki, ⁵⁴ grupul se îndreaptă spre Paris, cu excepția Elenei Negri, care, bolnavă de ftizie, lua calea Venetiei. Acolo urma să-l întâlnească pe Alecsandri, ajuns pe o cale ocolită prin Constantinopol, ca să înșele vigilența poliției. ⁵⁵

La Paris funcționa de cîțiva ani *Societatea studenților români*, înființată în 1839, în casa doamnei Ducolombier și avînd ca președinte pe I. Ghica, iar ca secretar pe C. A. Rosetti. Se adăugau acum noii veniți din țară. Simpatia entuziastă pentru prelegerile unor profesori ca J. Michelet, Edgar Quinet sau Mickiewicz traduce o anume orientare democratică a grupului, aspirația comună spre renașterea principatelor pe toate planurile. Kogălniceanu, Bălcescu, I. Ghica, C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, frații Golescu, Brătenii, Cazimireștii, Al. Catargiu, Gr. Romalo, Scarlat Vîrnav, Hermiona Asachi (viitoarea soție a lui Edgar Quinet), Smaranda Balș, Zoia Negruzzi ș.a. se aflau la Paris. În curînd vor sosi, după ostentivoare eforturi, Alecsandri cu logodnica sa, ispitiți de „magia“ metropolei, dar starea bolnavei îi va sili să plece îndată în căutarea unui soare mai blînd. Întregul grup trăiește într-o efervescență deosebită : frecvențează prelegeri liberale, discută cu ardoare problemele patriei comune și urzesc planuri de redresare a acesteia. Arma culturii era recomandată în primul rînd, căci nici o ameliorare serioasă nu se putea închipui fără întemeierea unei literaturi naționale și fără luminarea poporului. În acest spirit Kogălniceanu și Bălcescu, a căror colaborare începuse sub bune auspicii cu ani în urmă, se adresează *Societății literare* din București, la 24 iulie 1846, propunînd editarea unui *Dicționar biografic* care să cuprindă „viețile celor mai însemnați români din toate părțile și din toate veacurile“. În răstimp de un an, cei doi istorici, lucrînd acum împreună, efectiv, se obligau să termine opera propusă, în cel puțin două volume, convinși că aceasta era „singura scriere istorică ce după stîrea de astăzi se poate face“ ⁵⁶

În reuniunile de la *Cabinetul de lectură*, prelungite pînă noaptea tîrziu, erau aduse în discuție problemele fundamentale ale țării și ale epocii. „Pe la finele lui 1846 — își va aminti I. Ghica — un vînt de libertate sufla peste toată Europa... În Berlin se vorbea de constituție, la Viena de libertate și la Pesta de sancțiunea pragmatică. Geneva devenise focarul de unde se răspîndea ideea de uniție în toată Peninsula Apenină“. ⁵⁷

53. *Ibidem*, p. 64 (Scris. din iunie 1846).

54. *Ibidem*, p. 77.

55. Cf. Pericle Martinescu, *op. cit.*, p. 87.

56. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 65.

57. I. Ghica, *op. cit.*, p. 354.

Metternich se și vedea, cu întregul eșafodaj aristocratic, „în anticamera iadului revoluționar”.⁵⁸ Acest suflu înnoitor a trecut și peste principatele române, cu o pecete definitivă, iar la realizarea mesajului resurecțional pe care tinerii aflați la Paris îl adresau compatrioților, Bălcescu a contribuit în mare măsură.

În vremea șederii la Paris, el frecventează cenaclul lui Lamartine, împreună cu grupul moldav și de asemeni *Biblioteca Română*, aflată în grija lui Scarlat Vîrnăv. Urmărește dezbaterile din parlamentul francez și presa radicală de stînga, legînd prietenii utile pentru „cauza” românească. Dar principala lui preocupare, deocamdată, este adunarea știrilor privitoare la epoca lui Mihai Viteazul, căci era hotărît să scrie o „poemă istorică” prin care să pună „piatră de temelie unității naționale”. La *Bibliothèque Nationale* află portretul eroului, făcut la Praga de conținătorul său Sadler. Pe prieteni îi solicită stăruitor ca să-i procure documentele trebuitoare. Pentru o copie după efigia voievodului, gravată pe medalie de aur la 1600, se adresează lui Eudoxiu Hurmuzaki, rugîndu-l să i-o procure de la Cabinetul imperial de medalii.⁵⁹ De la Kogălniceanu află de existența, la München, a unei relații nemțești de călătorie în Moldova, din vremea lui Mihai Viteazul.⁶⁰

În căutarea de știri documentare, dar și pentru a-și reface sănătatea subrezită de temniță și de eforturi, Bălcescu pleacă în Italia încă în 1846. La Napoli îl întâlnește pe V. Alecsandri care își însoțea logodnica. La 19 ianuarie 1847 pornesc împreună spre Palermo, căci soarele Sudului pare a fi singura speranță pentru Elena Negri. Instalați în vila *Delphina*, își petrec timpul împreună, într-o mereu creatoare comuniune de idei. Alecsandri compune și citește vodevilul *Piatra din casă*, spre hazul companiilor, care îl îndeamnă să trimită lucrarea trupei din Iași. „De supt soarele splendid al Siciliei”, poetul se adresează, de aceea, prietenului său Matei Millo, înștiințîndu-l că se află acolo împreună cu „amicul nostru Nicolae Bălcescu, care a venit să găsească alinarea boalei de pept în atmosfera caldă a Palermii...”⁶¹ Prezența Elenei Negri îi stîmulează pe amîndoi, căci logodnica poetului se dovedește a fi o natură aleasă, întrunind „cele mai frumoase calități ale sufletului și ale spiritului”. Contemplă natura, strînși, seara, pe terasa vilei, cu cerul calm și silueta muntelui Pelegrino, cu „albăstrimea mării siciliene” și grădini cu bogat rod. „Pețrecem tustrei într-o frățească intimitate și vorbim mult de țară. Dorul ei ne urmărește pretutindene și ne-o arată prin vâlul depărtării mai frumoasă și mai atrăgătoare”.⁶² Bălcescu citește fragmente din *Istoria românilor sub Mihai Viteazul* la care, observa poetul, „lucrează con amore de mai mulți ani”.⁶³

58. I. Lupaș, *Frământări revoluționare transilvane, bănățene, moldovene și muntene în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, p. 273.

59. Cf. Andrei Oțetea, *Nicolae Bălcescu*, București, 1967, p. 15.

60. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 83 (Scris. din 29 nov. 1847).

61. V. Alecsandri, *Opere complete. Teatru*, I, București 1875, p. XVII.

62. *Ibidem*, p. XVII—XVIII.

63. *Ibidem*.

Însă clima palermitană se arată ostilă. Ca să se întremeze, bolnava are nevoie de soare, mult soare „dar unde este nefericitul acela de astru ? Spuneți-mi, vă rog, ca să mă duc să-l caut“⁶⁴. Grupul e silit să se întoarcă la Napoli (20 martie 1847). Pentru Elena Negri nu mai exista scăpare. Poetul îl cheamă deci pe C. Negri și împreună hotărăsc întoarcerea bolnavei în patrie. La 25 aprilie se îmbarcă cu toții pe vasul francez *Le Mentor*, luând calea Constantinopolului, către Galați. Se aflau pe vas, între alții, I. Bălăceanu și M. Kogălniceanu, ultimul — după voiajul ce-l făcuse în Spania și după un scurt popas la Paris. Dar la intrarea în Cornul de Aur, bolnava se sfârșește (4 mai), fiind îngropată în curtea bisericii grecești din Pera.⁶⁵

Moartea prietenei comune îi îndurerează („iată șapte luni de când n-am rîs“, se destăinuie Alecsandri) fără să le nimicească dorința de a lupta mai departe pentru binele obștesc. „Ca să fiu vrednic de prietena mea—scrisa Bălcescu la 1 octombrie 1847 poetului nemîngîiat—voi face ca durerea mea pentru pierderea ei s-o prefac în dragoste pentru țara mea. Mă voi apuca dar de lucru cu temei“.⁶⁶ Așa și face, de îndată ce se întoarce, pe drumul Genevei, în Franța. Monografia istorică la care lucra îi cerea încă multe cercetări și se gîndea de pe acum să facă descinderi la Viena, în Ungaria, în Transilvania. „Ideea lucrării ce voi să fac mă hrănește acum și îmi dă viață“.⁶⁷ Pe Alecsandri îl îndeamnă să aducă la împlinire planul mai vechi de a scrie „o poemă epică asupra cuprinderii Daciei“, pentru care i se punea la dispoziție cu informații etnografice, descifrate din metopile Columnei lui Traian. Inima, „trudită și înghețată de suferințele intime“, se încălzește la „vatra națională“. Împărtășind durerea poetului, Bălcescu îl sfătuiește să-și întoarcă iubirea către ceva mare, nepieritor „Și ce e mai mare pentru om decît țara sa ? Să nu ne mai trudim dar, iubite Basile, a alerga după fericirea intimă, o fericire ce tu nu vei mai putea găsi, ce eu n-am găsit niciodată și pe care e multă vreme de când n-o mai caut“. De unde încheierea plină de poezie și de înaltă conștiință civică : „România va fi iubita noastră. Întrînsa și printrînsa să reinnoim și să întărim frăția noastră. Cîntă-mi dar, iubite poet, cîntă-mi România ca Kollar bohemul patria sa“.⁶⁸ Și adăuga, bucuros de asigurarea ce i-o dăduse Alecsandri că nu-și va lăsa „a să stînge în nelucrare talentul“ „Acum, mai mult decît totdeauna, avem trebuință d-a ne grăbi a dezvolta, prin limbă, naționalitatea noastră. Acum cînd vedem limba noastră prigonită și osîndită la moarte“.⁶⁹ Îi promitea ca, la întoarcerea în țară, să călătorească și să culeagă pentru colecția poetului, pe care o

64. V. Alecsandri, *Corespondență*, București 1960, p. 262 (Scris. din 8 febr. 1847 către Zulia Sturdza, sora Elenei Negri).

65. G. C. Nicolaescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, ed. II, București 1965, p. 145 ; C. D. Papastate, *Vasile Alecsandri și Elena Negri. Cu un jurnal inedit al poetului*, București 1947, p. 88.

66. I. Bianu, *Bălcescu către Alecsandri. Cinci scrisori inedite*, „Convorbiri literare“. 1916, nr. 1, p. 22.

67. *Ibidem*, p. 23.

68. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 82 (Scris. din 29 nov. 1847).

69. *Ibidem*, p. 83.

voia „completă“, cîntăcele populare ale Valahiei. Și fiindcă atribuia o mare însemnătate poeziilor populare, îl ruga să trimită, din Moldova, ceva și pentru *Magazin istoric*.⁷⁰ Se interesează mereu de Kogălniceanu,⁷¹ căruia îi comunică și pe aceeași cale informații bibliografice, rugîndu-l la rîndul său să-i trimită, știrile de care avea nevoie. Nu uita, dintre moldoveni, pe soții Rolla, pe C. Negri (pe care îl aștepta nerăbdător), pe N. Ghica—Comănești, pe Lascăr Rosetti, căruia îi și răspundea, tardiv, la o scrisoare primită la Palermo.⁷² Va fi fost poate derutat o clipă, aflînd că M. Kogălniceanu „s-a făcut de iznoavă cu totul curtezan“⁷³ faimă neîntemeiată, pe care activitatea marelui său contemporan avea să o infirmе în modul cel mai categoric. El însuși e de un activism neistovit, stimulîndu-și camarazii la lucru, fără încetare. „N-am stat cu mîinile în sîn aici — îl asigura pe I. Ghica. Nu poci a-ți descrie toate cîte am lucrat, dar le vei afla odată“.⁷⁴ Cercetează, scrie, face demersuri pe lîngă publicistii filoromâni, iar în pragul anului 1847 determină, sub jurămint, hotărîrea camarazilor săi munteni și moldoveni de „a muri pentru patrie“. La întrunirea din noaptea de revelion, Bălcescu rostește un discurs (*Privire asupra stării de față, asupra trecutului și viitorului patriei*) în care formulează în modul cel mai pregnant programul mișcării. Omul de acțiune și doctrinarul își dau întîlnire în acest „catehism revoluționar“, în care întreita lozincă a momentului se cristaliza astfel : *Patrie, Frăție, Libertate !*, afirmînd că „șinta noastră... nu poate fi alta decît unitatea națională a românilor“, treaptă indispensabilă către viitoarea „reformare socială“ întemeiată pe „sfintele principii ale dreptății și ale egalității“.⁷⁵

O pregătire metodică a opiniei publice se cerea în primul rînd, mai ales prin mijlocirea așezămîntelor școlare. De aceea Bălcescu se pune în fruntea grupului care întemeiază la Paris (27 noiembrie 1847) *Insocierea Lazariană*. Moldoveni și munteni se regăsesc și în această inițiativă, care amintea în titlu opera de luminare întreprinsă de transilvăneanul Gh. Lazăr. În numele ei se adună acum : Bălcescu, Scarlat Virnav, D. Brătianu, I. Dumitrescu, Corradini, Al. Kogălniceanu, G. Ventura, N. Chinezu, Nicolae Ionescu, I. C. Brătianu ș.a. Lipseau, din motive necunoscute, C. Negri, și V. Mălinescu.⁷⁶ Cel mai activ dintre toți e însă Bălcescu. El întreține relații cu Herzen, cu Mickiewicz, (care conducea ziarul *La Tribune des Peuples*, în care cauza românească era sprijinită cu căldură), cu Lamartine, Edgar Quinet, Louis Blanc, Ledru Rollin, Odillon Barrot ș.a. Scrierile sale au intenții dinamizatoare. Pe Alecsandri „poetul cel mai

70. *Ibidem*.

71. *Ibidem*, p. 80, 83, 84 etc.

72. *Ibidem*, p. 80.

73. *Ibidem*.

74. *Ibidem*, p. 75-76. Vezi, în această privință, studiul lui Gh. Georgescu-Buzău, *Activitatea lui N. Bălcescu pentru pregătirea și dezlănțuirea revoluției din 1848*, „Studii“ Rev. de ist., IX, nr. 1, 1956, p. 45-64.

75. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 86.

76. *Ibidem*, p. 92-93.

poetic din lume“, îl ceartă aflînd că se ține de arendășie și ia seama boierescului : „Ce cădere grozavă ! Mă lepăd de tine, prietene“. ⁷⁷

Ceea ce avea să dea un nou impuls activității lui Bălcescu și prietenilor săi moldoveni, a fost revoluția din februarie 1848 de la Paris. Cei mai mulți dintre ei coboară în stradă, însușindu-și lozincile revoluției : C. Negri, V. Mălinescu, Scarlat Vîrnav, Iancu Alecsandri ș.a. ⁷⁸ Alăturîndu-se grupului condus de Raspail, Bălcescu participă la asaltul Tuile-riilor, la 24 februarie 1848. O bucată de catifea roșie, smulsă din tronul lui Ludovic Filip, o trimite în țară, simbolic, lui Alecsandri. După trei zile în care „trăit-am tot pe ulițe“, epuizat dar fericit, el se adresa prietenului de la Iași nu cu apelativul obișnuit („Iubite Basile“), ci cu formula „Iubite cetățene și amic“, însușită pe baricade, adăugînd sub dată, solemn: „I-a zi a republicei“. Convins, în entuziasmul său fără margini, că „minunata revoluție... va schimba fața lumii“, gîndul pribeagului se întorcea firesc către țara sa, către „țoți bunii români“. Lozinka luptătorului se colora, în aceste zile, într-un chip nou : *Frăție și Speranță* !⁷⁹

În întruniri succesive, la Bibliotecă, la Iancu Alecsandri și la Bălcescu (Rue de l'Université 94), revoluționarii munteni și moldoveni discută posibilitatea conjugării forțelor în vederea unei acțiuni comune în cele două principate, acțiune care urma să înceapă în Țara Românească și să se extindă apoi în Moldova. Se pare însă că moldovenii au susținut ideea de sincronizare a mișcărilor și aceasta a împiedicat adoptarea unui plan comun de acțiune. ⁸⁰ Neînțelegerea putea să provină, cum s-a afirmat deja, ⁸¹ și din abordarea divergentă a conceptului de democrație. Unii, precum Bălcescu, se situau pe linia ascendentă *individ-familie-patrie-omninoire*, îmbrățișînd democrația într-o concepție largă ce viza colectivitatea supranațională. Alții, între care C. Negri, considerau naționalitatea ca principiu fundamental, în timp ce o altă categorie vedea în republică doar un mijloc de realizare a unui joc politic.

Moldoveni și munteni, strînși în jurul unui stindard pe care C. Negri gravase crezul cimentat pe baricade, *Libertate, Unire și Frăție*, se constituie în delegație și — clamînd „Vive la République !“ — felicită guvernul provizoriu pentru izbînda revoluției, oferindu-i simbolic tricolorul românesc. ⁸²

Izbucnirea revoluției în diferite puncte ale continentului, impunea tinerilor români de la Paris adoptarea urgentă a unei atitudini. Rînd pe rînd ei părăsesc Franța, îndreptîndu-se, pe drumuri diferite, către patrie. „Cutremurul social“ pe care Alecsandri îl credea necesar pentru a îndepărta „nămolul de prejudețe absurde și de privilegii monstruase“, ⁸³ se apropia. Primii pleacă muntenii Bălcescu și A. G. Golescu, dar revoluția

77. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 85 (Scris. din 7 dec. 1847).

78. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 107.

79. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 86 (Scris. din 24 febr. 1848, către V. Alecsandri).

80. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 108-109.

81. Pericle Martinescu, *op. cit.*, p. 94.

82. *Ibidem*, p. 95.

83. V. Alecsandri, *Opere complete, Teatru*, I, București 1875, p. VIII.

izbucnește mai întâi în Moldova, precipitat și prematur, înainte ca o parte din cei mai de seamă fruntași ai mișcării (C. Negri, V. Mălinescu, A. Russo, Cozadini, I. Alecsandri etc.) să fi putut pătrunde în țară. Dejucată dintru început, ea a fost repede înăbușită, iar o bună parte dintre revoluționari constrinși să treacă în Transilvania. După cât se pare, ei au păstrat legăturile cu Bălcescu, ale cărui instrucțiuni, le aveau în vedere în tratativele lor cu românii de peste munți și cu ungurii. În *Prințipurile noastre pentru reformarea patriei*, subscribe la Brașov (12/24 mai 1848), după discuțiile purtate cu căpeteniile transilvănene, la Blaj, ei formulează — totuși limitativ — dezideratul *Unirii Țării Românești cu Moldova*. Faptul se datorește, cum s-a observat deja, necesității tactice de a nu divulga înțelegerile private ale planul larg de unire a tuturor românilor.⁸⁴ Semnatarii documentului sînt vechi prieteni de-ai lui Bălcescu — C. Negri, Vasile și I. Alecsandri, Alecu Russo, Petru Căzmir, N. Ionescu ș.a. Misiunea lui A. Russo pe lângă revoluționarii unguri (singur se declara „binecunoscut lui Kossuth“) pare a fi fost inspirată chiar de Bălcescu, în ideea realizării unei înțelegeri. Tot astfel, demersul lui Lascăr Rosetti și al lui Manolache Costachi Epureanu, la Logoj, pe lângă Eftimie Murgu (15/27 iunie 1848), avea la origini „idei bucureștene“, pan-dacice⁸⁵.

În această privință, revoluția a trebuit să facă, oficialmente, „un pas înapoi“, îngustîndu-și planul inițial, iar motivele se cunosc.⁸⁶ Înconjurată de imperii reacționare, principatele nu-și puteau dobîndi, în condițiile de la 1848, unitatea politică, iar fără aceasta opera de renvoare lăuntrică nu putea fi decît o iluzie.

După înfrîngerea revoluției muntene, Bălcescu a crezut că o mai poate salva dinspre Transilvania. În tentativa de organizare a provinciei de peste munți ca o „țară românească“, el și-a apropiat cîțiva colaboratori moldoveni. Lui Kogălniceanu, aflat — în trecere — la Viena, i se propune rolul de agent al Principatelor Române în Austria, iar I. Ionescu de la Brad, pe care Bălcescu îl chemase de la Săbăoani ca specialist în problema agrară,⁸⁷ cercetează, din același îndemn, situația din Transilvania: „Noi am văzut — îi va raporta la 14 februarie 1849 — toate legăturile românilor din Ardeal și pe prefectii Solomon, Dobrea, Buteanu și vestitul Iancu“. ⁸⁸ Împreună cu A. Goleșcu — Albu, el provoacă conferința de la Zlatna a frunțașilor transilvăneni, spre a lucra „cele de cuviință“.

84. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 136-137.

85. *Ibidem*, p. 138.

86. *Ibidem*, p. 169-171.

87. I. Ionescu de la Brad, *Viața mea*, în *Opere*, II, București 1944, p. 343 : „Făcîndu-se, în 1848, revoluțiune la București și proclamîndu-se un regim nou, constituțional, am fost chemat de N. Bălcescu, Eliad și Tell și am fugit de la Săbăoani. M-am dus de acolo noaptea, pe jos, la Mircești și am arătat lui Alecsandri scrisorile și el mi-au dat o căruță cu doi cai și bani de cheltuială și am plecat... în Valahia am fost foarte bine primit de frații munteni... Ajungînd la București, guvernul m-au numit îndată vice-președinte al comisiunii delegaților boierii și țărani care se ocupa cu dezlegarea chestiunii împroprietăririi țăranilor“.

88. V. Slăvescu, *Ion Ionescu de la Brad — N. Bălcescu — Costache Negri. Două scirori din 1849 și 1855*, „Revista Fundațiilor“, X, 1943, p. 146-150.

Rezultatele acestor demersuri se cunosc. Revoluția înfrintă, ideea că numai unitatea națională va face posibile reforme democratice rămânea un bun câștigat. Ea a fost exprimată clar de revoluționarii moldoveni aflați în Bucovina, într-o scrisoare către „fratele Bălcescu” din 25 iulie 1848: „Vă mărturisim — scria C. Negri — că mai întâi dorința noastră este de a ne uni cu voi neapărat și spre acest sfârșit [...] vom lucra cât ne va fi prin putință”⁸⁹ Iar Alecsandri adăuga, în același sens: „Trebuie să te înștiințez că dorul cel mai înfocat al nostru... este Unirea Moldovei cu Valahia sub un singur guvern și sub aceeași constituție”. Era, în credința revoluționarului poet, modalitatea cea mai sigură de a „dobîndi o constituție întinsă, ca a voastră, fără împotrivire din partea boierilor”⁹⁰ Bălcescu însuși ne asigură că deși anumite împrejurări politice au interzis formularea programatică a dezideratului Unirii, revoluționarii munteni au avut totdeauna în față „solidaritatea ce-i leagă de toate ramurile nației române”⁹¹.

Ideea Unirii, prezentă și în publicațiile bucureștene din timpul revoluției, va căpăta tot mai multă consistență în epoca pribegiei. La 27 decembrie 1848, de ziua Sf. Ștefan, C. Negri evoca la Paris memoria voevodului Ștefan, ca un îndemn la luptă pentru unitatea și independența națională. „În visurile mele — rostea tribunul — înflorit se arată viitorul României. Suntem milioane de români rătăciți. Ce ne lipsește ca să ajungem un neam mare? Unirea, numai Unirea! Să trăiască Unirea românilor!”⁹²

În primăvara anului 1849, C. Negri părăsea Parisul pentru a se așeza în Constantinopol, unde tocmai se ținea, în cartierul diplomatic Balta-Liman, conferința ruso-turcă ce urma să decidă asupra numirii noilor „hospodari” din principate. Întărirea în scaun a vechilor domni trebuia evitată cu orice chip și tocmai de aceea venea C. Negri. Prestigiul său a contribuit în bună măsură la numirea lui Gr. Al. Ghica în Moldova.

Din Transilvania, unde încerca să organizeze o armată română, Bălcescu îl ținea la curent pe I. Ghica, rugîndu-l să comunice scrisorile și lui C. Negri, în care vedea un element de nădejde, constructiv, spre deosebire de alți revoluționari care se risipeau în intrigi și reproșuri sterile la Paris („nu fac o ceapă”).⁹³ Mai târziu, după ce C. Negri se va retrage la moșie, nemulțumit de reformele ce se înfăptuiau, el va continua să-l sprijine pe Bălcescu pecuniar. Așa se face că marele proscris a putut tipări *România viitoare* și broșuri de propagandă pe care le trimitea și prietenului de la Mînjina ca să se informeze și să le răspîndească.

Încercînd o colaborare româno-maghiară, Bălcescu avea în vedere posibilitatea dezvoltării revoluției. Spera să poată trece astfel cu oastea lui Avram Iancu și cu aceea a generalului Bem în Moldova și Țara Ro-

89. I. Mușlea, *O scrisoare inedită a lui Alecsandri și C. Negri către Bălcescu*. Extras din „Gînd românesc”, Cluj, V, nr. 11-12, 1937, p. 7.

90. *Ibidem*, p. 47.

91. N. Bălcescu, *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*, în *Opere*, I₂, București 1940, p. 130.

92. Pericle Martinescu, *op. cit.*, p. 112-113.

93. *Ibidem*, p. 115-116.

mânească, ridicind toată suflarea împotriva asupririi naționale⁹⁴. În această perspectivă, el insistă pentru trimiterea unor agenți în Bucovina ca să pregătească „duhurile la mișcare și la unire cu Moldova și Valahia Mare“, recomandând pentru aceasta pe T. Rășcanu și pe I. Ionescu.⁹⁵ În același timp, la intervenția curților suzerană și protectoare, Hâtmania Moldovei primea porunca de a interzice intrarea în principatul a lui N. Bălcescu și a altor „fețe“ care participaseră la revoluția din Țara Românească. Isprăvnicilor de pe graniță li se cerea „neadormită priveghere“ în împlinirea acestei porunci.⁹⁶ Bălcescu însă nu se gîndea la o trecere în Moldova decît în eventualitatea unei extinderi a revoluției dinspre Transilvania. Pregătind cu febrilitate înființarea unei „legioane“ de români care să ia parte la luptă, ar fi dorit să aibă alături și un moldovean, „măcar unul de poftă“.⁹⁷ De ar avea puști destule și un bun general român, îl asigura pe I. Ghica, ar putea ridica îndată o oaste de 30 mii : „Ca Archimed dar, mă adresez la tine și îți cer aceste două lucruri, făgăduind ca dînsul d-a răsturna cu aceste lumea“.⁹⁸ Izolat în Transilvania, unde se consuma ultimul act al revoluției, îl neliniștea lipsa știrilor. „Se poate aceasta, ca Negri și Alecsandri să fie acolo [la Constantinopol — n.n.] — se adresa lui I. Ghica la 6 iulie 1849 — și nici tu, nici ei să nu-mi scrie nimic, ei pe care îi iubesc atîta?“⁹⁹ În cazul cînd, după cum spera, generalul Bem va pătrunde cu trupele sale în Muntenia, „apoi voi acolo trebul să veniți, în Valahia Mare, cu Negri, ca să-l puneți în capul trebulor“.¹⁰⁰ Evenimentele nu s-au desfășurat însă după așteptările sale. Înțelegerea cu ungurii s-a făcut prea tîrziu, iar intervenția armată a Rusiei țariste avea să pună capăt repede, brutal, revoluției. Bălcescu n-a avut nici măcar bucuria de a participa efectiv la luptă, alături de Bem, cum o dorea cu ardoare, ci a trebuit să se strecoare, travestit, prin imperiul habsburgic, pentru a-și regăsi camarazii.

La 16 octombrie 1849 sosea la Paris,¹⁰¹ dar nu găsea acolo decît elemente reacționare și oportuniste. Plecaseră spre Constantinopol C. Negri, Alecsandri, A. Cuza ș.a. Kogălniceanu era gata și el să părăsească Parisul, „căci este de prisos a mai șede“a. În atmosfera de intrigă și de disensiuni sterile, Bălcescu încearcă să impună o conduită principială, îndrumînd emigrația pe o cale convergentă. Proiectează numai decît „o revistă românească serioasă“, menită „să ne desmeticească pe toți românii din ameteala în care suntem și să ne îndrepteze pe o cale bună“.¹⁰² Pentru sprijin se adresează lui C. Negri, care în eforturile sale de a susține materialicește emigrația amănetează, bucată cu bucată, moșia Mînjina.* Față

94. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 216 (Scris. din 14 iulie 1849).

95. *Ibidem*, p. 217.

96. *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960, p. 401-402.

97. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 183 (Scris. din 3 iunie 1849 către I. Ghica).

98. *Ibidem*, p. 182.

99. *Ibidem*, p. 212.

100. *Ibidem*, p. 215 (Scris. din 1/13 iulie 1849 către I. Ghica).

101. *Ibidem*, p. 221.

102. *Ibidem*, p. 229 (Scris. din 26 oct. 1849 către I. Ghica).

* Cf. Pericle Martinescu, *op. cit.*, p. 13.

de dezbinarea ce se constată între emigrați, o asemenea revistă putea deveni tocmai „șeful ce dorim“, mijlocul de regrupare a luptătorilor.¹⁰³ Ideea centrală a programului schițat cu această ocazie era prioritatea „țintei naționale“ față de toate celelalte deziderate.¹⁰⁴ O învățătură categorică se desprindea așadar din experiența revoluției, iar Bălcescu o formula astfel: „pe nădejdea și pe ajutorul altora să nu cațe în zadar a se răzima suferitoarea omenire“. ¹⁰⁵ Și fiindcă nu se putea conta decât pe forțele proprii, era necesar ca mai întâi să se asigure unirea acestora. „Pentru mine — declara Bălcescu — chestia naționalității o pun mai presus de libertate. Până când un popor nu va exista ca nație, n-are ce face cu libertatea“. ¹⁰⁶ De aceea Bălcescu militează pentru o conducere unică a emigrației — risipită în diverse centre europene ¹⁰⁷ — și se bucură când sorții se opresc asupra lui C. Negri. ¹⁰⁸

Reorganizarea emigrației, în atmosfera înveninată de certuri și suspiciuni, nu era un lucru ușor. Bălcescu a depus mari eforturi pentru adoptarea unei conduite unitare. Pentru realizarea proiectelor sale era nevoie însă de bani. „Aș vrea să întrebuițezi — se adresa lui I. Ghica, la 26 ianuarie 1850 — toată fertilitatea duhului tău spre rezolvarea acestei probleme“. ¹⁰⁹ Concepe chiar, în disperare, planul unei căsătorii de interes. „Am avut un minut ideea d-a negocia o căsătorie în Moldova (de unde mi se deschisese oarecare vorbe), ca luînd o zestre bunicică, să poci avea ce sacrifica pentru cauză. Dar n-am avut curagiu a da urmare la o asemenea idee și a arunca pe o carte necunoscută liniștea și fericirea intimă a vieții mele...“ ¹¹⁰ Îl înștiința totodată, despre rezultatul demersurilor sale la Londra: înjghebase, în cadrul „solidarității revoluționare a tuturor națiilor Europei“, un comitet secret în care fiecă națiune era reprezentată prin trei membri. Dintre români, în afară de Bălcescu însuși, erau vizați I. Ghica și Al. Golescu—Arăpila, iar „de vom găsi un moldovean, apoi unul din noi fi va da locul“. ¹¹¹ Nevoia de fonduri pentru întreținerea mișcării îl determină să lanseze apeluri în toate direcțiile și mai cu seamă în Moldova, unde domnia lui Gr. Al. Ghica, instituită în 1849, părea să așeze oarecum lucrurile. Foștii revoluționari, adunați acum în jurul noii domnii, puteau să facă — gîndea Bălcescu — sacrificii bănești pentru triumful cauzei naționale. C. Negri, amintit deja, l-a ajutat să tipărească „România viitoare“ și tot astfel V. Alecsandri, căci la 11 februarie 1850 îi confirma primirea unei scrisori și a 400 franci. ¹¹² Peste câteva zile Băl-

103. *Ibidem*, p. 248 (Scris. din 15 dec. 1849 către I. Ghica).

104. *Ibidem*.

105. Cf. Pericle Martinescu, *op. cit.*, p. 113.

106. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 16-17 (Scris. din 21 in. 1849 către I. Ghica).

107. *Ibidem*, p. 18. Vezi și Cornelia C. Bodea, *Lupta pentru unire a revoluționarilor exilați de la 1848*, în vol. *Studii privind Unirea Principatelor*, București 1960, p. 125-166.

108. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 208-209.

109. *Ibidem*, p. 265.

110. *Ibidem*.

111. *Ibidem*.

112. *Ibidem*, p. 270.

cescu se adresează din nou lui I. Ghica, dezvăluindu-și intenția de a-l atrage în planurile sale și pe Teodor Balș : „I-aș sili să ne fie de folos, cum și a-l face să dea bani, căci am multă influență asupra-i și asupra M-mi Balș“. ¹¹³ Din Moldova primea scrisori mai ales de la Alecsandri și de la Emmeline Raymond, care-i arăta „mult prieteșug“. ¹¹⁴ Alte știri despre Moldova îi parvneau prin „Gazeta Bucovinei“, pe care i-o oferea și lui I. Ghica, la Constantinopol ¹¹⁵ și prin „Gazeta Transilvaniei“. Cu Panaiot Balș, cunoscut din vremea colaborării la „Propășirea“, se punea în legătură prin mijlocirea Anicăi Ghica, ¹¹⁶ cerindu-i „să ne scrie despre ale țării“. ¹¹⁷ T. Balș îl înștiința că în Moldova s-ar fi dat amnistie politică și îl invita să petreacă cîtăva vreme acolo, „împreună cu toți prietenii mei“. ¹¹⁸ Propunerea îi suridea, căci și-ar fi putut întilni cu această ocazie mama, înștiințată să vină la Focșani sau la Galați, iar pe de altă parte „voi să vedem ce mai putem face cu moldovenii și de le putem scoate ceva bani, căci toate planurile rămîn în nelucrare din această pricină“. ¹¹⁹ Dar amnistia anunțată se dovedi o *minciună*. „Așa nu e de sperat să merg în Moldova“. Iar Negri, care îi promisese să vină la Paris, era reținut de alte treburi. ¹²⁰ În ceea ce-i privea pe P. Mavrogheni și Al. Mavrocordat, „ce fel de oameni sînt ăștia pe care tu i-ai cunoscut?“ ¹²¹

Strîmtorat la culme, Bălcescu se pune de acord cu I. Ghica în privința planului de organizare a unei ferme agricole în Dobrogea, pentru care apela la serviciile agronomului I. Ionescu de la Brad. „Aș vrea să-mi trimiți raportul lui Ionescu“, îi scria, la 16 iunie 1850, lui I. Ghica, prin intermediul căruia difuza în Moldova studiul *Question économique des Principautés Danubiennes*. ¹²² În posesia raportului, Bălcescu solicita și opinia Institutului agronomic de la Versailles, de unde aștepta să-i vină sfatute de ferme-școli ¹²³, spre a le trimite apoi lui I. Ghica ¹²⁴. Proiectul a fost însă abandonat.

Pricinile de descurajare înmulțindu-se, Bălcescu ar dori să se bată mai curînd, „ca o catană“, obscur, „decît să mă lupt în piață cu dmagogii“ ¹²⁵ Lucrul nu e cu putință și tot ce mai poate face, fără să renunțe

113. *Ibidem*, p. 294.

114. *Ibidem*, Emmeline Raymond (1828-1902), scriitoare. Mai tîrziu directoare a revistei „Le Monde illustrée.“

115. *Ibidem*.

116. Anica Ghica, soția lui Iorgu Ghica.

117. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 275.

118. *Ibidem*, p. 294 (Scris. din 26 aprilie 1850 către I. Ghica).

119. *Ibidem*.

120. *Ibidem*, p. 301-302 (Scris. din 6 iunie 1850 către I. Ghica).

121. *Ibidem*.

122. *Ibidem*, p. 305, 321. A se vedea pentru acest episod, studiul lui Dan Bădărău. *Cu privire la activitatea lui Ion Ionescu de la Brad între anii 1848-1850 (Căldătoria lui în Dobrogea și dublul ei scop)*, „Studii“. Rev. de ist., IX, nr. 6, 1956, p. 107-119, în care totuși rostul lui Bălcescu nu e pus în lumină.

123. *Ibidem*, p. 332, 334 (Scris. din 27 sept. 1850 către I. Ghica).

124. *Ibidem*, p. 346 (Scris din 26 noiembrie 1850).

125. *Ibidem*, p. 307. (Scris. din 16 iunie 1850), către Al. Zane).

la planurile sale, este să-și reia studiile de artă militară („Teoria trebuie să precedeze practica“) și marele său proiect de prezentare monografică a personalității lui Mihai Viteazul.

Constrâns de lipsuri materiale și neputându-se întoarce în patrie (demersurile lui Negri pentru aducerea lui în Moldova, deși obținuseră asentimentul lui Gr. Al. Ghica, au rămas fără rezultat, fiindcă s-a opus domnitorul muntean, Barbu Știrbei), Bălcescu se gîndește la o stabilire în altă parte, oriunde. „Scrie-mi, îl ruga la 26 iulie 1850 pe I. Ghica, dacă este mijloc d-ași căpăta cineva viața prin Bulgaria muncind, căci aș vrea mult să merg a mă așeza acolo...“¹²⁶ Cît mai rămîne la Paris, stă în legătură cu V. Mălinescu („om zdravăn și serios“)¹²⁷ și cu N. Ionescu, care îl secundează în polemica cu C. A. Rosetti, iscată în legătură cu problema proprietății,¹²⁸ pledînd pentru „o singură Românie a tuturor românilor“, pe care — credea Bălcescu — numai „o catastrofă europeană“ o putea face posibilă.¹²⁹ Împreună cu V. Mălinescu și cu D. Brătianu, alcătuiește o „comisie de propagandă a ideilor naționale“, convins că numai un „regat al Daciei“, puternic, ar putea înfățișa garanții de stabilitate.¹³⁰ Dar amărăciunile se țin lanț, intrigile îl obosesc. „Mie m-i s-a acrit de toți de politică — mărturisea la 26 ianuarie 1851 — și doresc a mă ocupa numai de istorie“¹³¹ Se înfundă în biblioteci și n-ar vrea să părăsească Parisul înainte de a încheia opera începută. E acum în lumea „infoliilor grozave“ „pe contemporanii mișei i-am dat dracului“ Toț timpul și-l consacră de aici înainte cercetărilor istorice, cu o grabă febrilă, determinată în parte și de progresul continuu al bolii sale. Aceasta îl și determină să părăsească Parisul, prea umed, pentru a se așeza, un timp, la Ville d'Avray. Aici îl afla, în iunie 1851, C. Negri,¹³² pe care pribeagul îl așteptase în zadar să vină la Paris, împreună cu V. Alecsandri.¹³³ Numit părăcîlab de Galați, Negri a trebuit să se întoarcă repede în țară.

Febrilitatea cu care lucrează Bălcescu e aceea a unui bolnav fără speranță de vindecare. Face mereu demersuri pe lîngă I. Ghica spre a obține cărțile necesare și mai ales exemplarul adnotat al *Istoriei* lui Kogălniceanu.¹³⁴ S-ar duce la Roma, unde l-ar fi bucurat, în afară de clima potrivită cu suferințele sale, „atîțea resurse : biblioteci, muzee, ruine etc.“, dar nu poate, căci numele său e compromis și poliția papală nu l-ar lăsa în pace. Nici la Pisa nu poate merge, acolo îl așteaptă austriecii. Va porni deci, după un scurt popas la Nisa, spre Hyères „un loc cam trist, fiind plin de bolnavi“.¹³⁵ La 27 octombrie 1851, Alecsandri dădea de știre că

126. *Ibidem*, p. 322.

127. *Ibidem*, p. 364 (Scris. din 26 martie 1851 către I. Ghica).

128. *Ibidem*, p. 339 (Scris. din 26 oct. 1850 către I. Ghica).

129. *Ibidem*, p. 335-336 (Scris. din 16 oct. 1850 către I. Ghica).

130. *Ibidem*, p. 331 (Scris. din 27 sept. către I. Ghica).

131. *Ibidem*, p. 352.

132. *Ibidem*, p. 374.

133. *Ibidem*, p. 354.

134. *Ibidem*, p. 371, 374 etc. Vezi Virgil Cândea, *op. cit.*

135. *Ibidem*, p. 378, 379, 380 (Scris. din 18 și 30 sept. 1851 către P. Bataillard și scris. din 7 oct. către I. Ghica).

„Bălcescu merge rău, se află la Hyères, departamentul Var, castelul Denis“¹³⁶. El încearcă să-și îmbărbăleze prietenul aflat în restriște, asigurându-l că „cele mai nobile ființe din patria noastră“ îi poartă o dragoste frățească. „Lasă-te a fi iubit precum ești și nu te mai revolta împotriva soartei“.¹³⁷ Legăturile cu Alecsandri continuă, fiindcă peste puțină vreme poetul îi scria, simplu, ca despre un lucru știut : „Mă duc în țară să încep jurnalul acel mult dorit..“¹³⁸ Plecând, lua cu sine și manuscrisul lui Bălcescu asupra domniei lui Răzvan Vodă, care avea să contribuie la suspendarea intempestivă a „României literare“, apărută pasager în 1852.¹³⁹ Poetul ducea în țară și dagherotipul executat la Paris, puțin timp înainte, prin care fizionomia luptătorului, devastată de boală, ni se transmite în una din cele mai dramatice ipostaze : relaxat, cu fața lividă, mâna scheletică rezemată de brațul fotoliului. E o mărturie impresionantă din epoca în care istoricul încerca să obțină, muncind fără preget, un avans asupra bolii.¹⁴⁰ Ultimele puteri le investește în *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul* la care lucra de multă vreme, cu eroică încredere. „Minutele în care scriu — nota la Hyères, după lovitura de stat a lui Ludovic Bonaparte — sunt pline de amar și întristare“. Constatând triumful momentan al tiraniei în Europa, optimismul luptătorului cunoaște o clipă de ezitare : „Sufletele generoase, zdrobite și rănite de moarte, văd apunând din vederea lor ziua mântuirii. Însumi eu, cu o inimă sfîșiată, caut a câștiga timp asupra-i și a o întrece în iuțeală ca să pot lăsa fraților mei aceste pagini din viața părinților noștri și cad sleit de puteri mistuit prin silințele ce fac“. Făcând apoi apoteoza libertății și a frăției, încheie testamentar : „cel din urmă al meu cuvînt va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă“.¹⁴¹ Acolo, la Hyères, îl cercetează Maria Cantacuzino, prin care ni se transmite acest mesaj plin de noblețe : „Vie moartea pentru mine... numai țara să-mi trăiască !“¹⁴²

În aprilie 1852, Alecsandri îi scria, dîndu-i știri din țară și îndemnîndu-l să nu se aventureze acum pe Mediterana.¹⁴³ O va face abia în septembrie, într-o ultimă tentativă de a-și vedea țara și familia. Bolnav, fără speranță de vindecare, voia să moară și să rămînă între ai săi pentru totdeauna, dar autoritățile muntene nu i-au îngăduit să pună piciorul în țarina părinților. Doar Alecsandri, care își luase concediu din slujba

136. V. Alecsandri, *Correspondență*, București 1960, p. 64 (Scris. către I. Ghica).

137. O. Densușianu, *Trei scrisori*, „Noua revistă română“, București III, 1901, nr. 31, p. 303-304. Cf. și G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 255.

138. G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 256 (Scris. din 25 oct. 1851).

139. Cf. Nestor Camariano, *primul număr al „României literare“ din 1852 al lui Vasile Alecsandri*, „Revista Fundațiilor“, București, VII, 1940, nr. 10, p. 132-147.

140. Cr. Elena Ciornea, *Un portret necunoscut al lui Nicolae Bălcescu*, „Studii și cercetări bibliologice“, București I, 1955, p. 288-291.

141. Al. Odobescu, *Cîteva cuvînta asupra lui N. Bălcescu și scrierilor sale*, „Revista română“, București, I, 1861, p. 87.

142. V. Alecsandri, *Din albumul unui bibliofil. Nicolae Bălcescu*, „Convorbiri literare“, București, X, 1876-1877, p. 141-142.

143. O. Densușianu, *op. cit.*, p. 304-305.

de arhivist al statului, îl cercetează pe vasul în care zăcea, la Galați. Întîlnire dramatică, fără consolare pentru marele suflet al pribeagului.¹⁴⁴

Astfel Bălcescu fu nevoit să se întoarcă la Palermo. Scrisori pline de afecțiune îi vin de la prieteni*. La 5 noiembrie, Kogălniceanu încerca să-l îmbărbăteze, sfătuindu-l să-și păstreze „liniștea senină“, prielnică însă-nătoșirii, și se bucura știindu-l „sub influența unui cer frumos“. El însuși ar fi vrut să vină în Italia („pays de mes rêves“), dar îl rețineau, la Paris, treburi de familie.¹⁴⁵ Izolați cu desăvîrșire, chinuit de singurătate, Bălcescu îl cheamă acolo pe Alecsandri. Răspunsul poetului, negativ — căci și el era „pe mîna doctorilor“ — sosește prea tîrziu, odată cu promisiunea de a-i trimite balada lui Mihnea Vodă.¹⁴⁶ La 29 noiembrie 1852, mîna istoricului, slăbită de boală, încremenea în pragul capitolului XXXIII al *Istoriei românilor sub Mihai Vodă Viteazul*. Elegia scrisă de Alecsandri la moartea prietenului „pe plaiu-nstrăinării“, asocia pentru totdeauna imaginea marelui dispărut cu fericirea viitoare a țării, căreia îi trimitea o ultimă solie de viață, de fertilitate și de speranță.

Disponind aducerea în țară a osemintelor lui Bălcescu**, precum și a manuscriselor, spre a fi tipărite, domnitorul A. I. Cuza omagia (la 15 octombrie 1859) memoria istoricului și mai ales a luptătorului fără odihnă, căci „oamenii ce se jertfesc pentru o idee măreață și folositoare omenirii, acei ce-și dau viața pentru binele și gloria patriei lor, merită recunoștință și respect“.¹⁴⁷ Peste cîțiva ani, într-un nou decret, domnitorul Unirii își mărturisea admirația pentru o altă ipostază a lui Bălcescu, elogiind „profunditatea istorică a scrierilor lăsate“, și „deosebitul merit literar al compunerilor sale“.¹⁴⁸ Dacă scrierile au putut fi salvate și aduse în țară,¹⁴⁹ cenușa sa — după expresia lui Eminescu — a rămas „pe veci amestecată cu aceea a sărăcimii din Palermo“.¹⁵⁰

Dintre toți moldovenii, Alecsandri a fost, desigur cel mai apropiat de sufletul lui Bălcescu“, dar s-a oprit la jumătatea drumului. Partea a doua a *Suvenirilor*, care urma să cuprindă „cîteva incidente a petrecerii mele cu Bălcescu la Neapole și la Palermo“, apoi „întîlnirea mea cu dinsul la

144. Cf. G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 262-263.

* Vezi Perspessicius, *Mențiuni critice*, II, București 1934, p. 32.

145. N. Iorga, *Ultimele scrisori din țară către N. Bălcescu*. „*Analele Academiei*, Mem. Sect. Ist., S. III, t. VII, 1927, p. 358-359.

146. *Ibidem*, p. 364. Cf. și Al. Balaci, *Studii italiene*, București 1958, p. 376 și următoarele.

** Această sarcină și-o asuma tot un moldovean, colaborator al lui N. Bălcescu în epoca exilului, N. Ionescu.

147. Citat după V. Cîmpeanu, *Cuvînt introductiv* la vol. *Tribunul. Pagini literare și publicistice despre Nicolae Bălcescu*, București, 1968, p. 8.

148. *Ibidem*, Vezi și Al. Odobescu, *Precuvîntare* la *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, de N. Bălcescu, București 1878, p. XVII.

149. Cel care a intervenit pe lângă directorul hotelului *Trinacria*, unde istoricul nostru și-a trăit ultimele clipe, pentru a-l ruga să păstreze cu toată grija efecetele răposatului și mai ales manuscrisele, a fost V. Alecsandri. La 2 ian. 1853, el făcea un astfel de demers. Cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 369.

150. M. Eminescu, *Bălcescu și urmașii săi*, „*Timpul*“, București, 24 noiembrie 1877.

Paris, după întâmplările de la 1848 și istorisirea aventurilor sale în munții Ardealului“, ¹⁵¹ n-a mai apărut.

Istoricul și militantul politic sînt ipostazele cel mai frecvent asociate în memoria celor ce l-au cunoscut. „Fiecare frază — nota Kogălniceanu admirativ, referindu-se la studiul lui Bălcescu *Despre starea socială a muncitorilor plugari*: — este un strigăt la cer în favoarea nenorociților asupriți“. ¹⁵² Iar Hașdeu, după ce rostește o critică severă la adresa contemporanilor săi (amendă onorabilă făcînd doar lui Kogălniceanu), îi fixează astfel locul în istoriografia națională, mărturisindu-și bucuria de a-l fi *auzit* „Numai Bălcescu, neuitatul Bălcescu fu un adevărat istoric, un adevărat uvrier și artist al nostru ; dar vai ! moarțea îl seceră tocmai cînd crisalida deveni flutur“. ¹⁵³

Vom încheia aceste rînduri cu observația că personalitatea lui N. Bălcescu, fascinantă, a continuat să rodească în posteritatea politică și culturală, stimulînd conștiințele cele mai active ale poporului român. „O nemiapomenită admirație te cuprinde în fața acestui erou al suferinței care, printr-o silință uriașă, mai ține o clipeală cu mîna piatra mormintului, pentru a spune cuvîntul de viață generațiilor viitoare“. ¹⁵⁴ Mărturisind cea mai înaltă prețuire pentru operă, N. Iorga fixa astfel, lapidar, și trăsătura care îl distinge pe Bălcescu dintre toți devoțiunea pînă la sacrificiul suprem față de idealurile poporului său.

NICOLAE BĂLCESCU ET SES CONTEMPORAINS MOLDAVES DE 1848

R é s u m é

Célébré récemment par l'UNESCO, N. Bălcescu (1819-1852) est une personnalité proéminente de l'histoire et de la culture roumaine. Historien, écrivain et homme politique, il a exercé un riche et féconde activité dans tous ces domaines, son nom étant lié surtout au destin de la révolution roumaine de 1848.

Les dernières études historiques ont prouvé le rôle important de N. Bălcescu dans la révolution en Valachie et Transylvanie, et ses efforts de diriger l'émigration roumaine, après 1848, sur une voie convergente, plus efficace.

En utilisant une ample documentation, notamment la correspondance de l'époque, l'auteur a tenté de mettre en évidence, comme question complémentaire, les relations du grand historien et militant politique avec ses contemporains moldaves. Avec M. Kogălniceanu, qu'il a connu très probablement en 1839, à l'occasion de la visite de celui-ci à Bucarest, Bălcescu a collaboré dans la revue „Propășirea“ (*Le Progrès*) éditée à Iassy (1844) et a entrepris un long échange d'informations documentaires. À Paris, en 1846, ils ont projeté un *Dictionnaire biographique* de l'histoire roumaine. Le manque d'informations n'a pas permis à l'auteur de restituer intégralement cette amitié féconde pour l'historiographie nationale.

151. V. Alecsandri, *Corespondență*, București, 1960, p. 199.

152. M. Kogălniceanu, *Desrobirea țiganilor...* în *Opere alese*, ed. C. Drăgan, București, 1940, p. 293.

153. B. P. Hașdeu, *Ion Volă cel Cumplit...* București 1984 (Prefața).

154. N. Iorga, apud D. Almaș, *Eroi au fost, eroi sînt încă*, București 1968, p. 196.

Le Moldave le plus approché du grand Bălcescu fut V. Alecsandri, qu'il a connu à Minjina (1845), à l'occasion d'une réunion moldo-valaque. Ils ont voyagé ensemble en 1846 en Italie, et sur la Méditerranée, jusqu'à Constantinople. De même ils ont travaillé pour *la cause* à Paris. Leurs liaisons continuèrent en 1848 et après la chute de la révolution, jusqu'à la mort prématurée et tragique du grand proscrit.

Avec C. Negri, N. Bălcescu a entretenu des relations amicales au début de 1845. Il a conservé une grande estime pour le seigneur de la Minjina qu'il croyait digne d'être le chef de l'émigration roumaine et le dirigeant presumé du nouvel état roumain résulté de la révolution.

Plus faibles, mais constantes, ont été les relations avec I. Ionescu de la Brad, V. Mălinescu, T. Rășcanu, C. Rolla etc. dont la présence à l'époque fut plus ou moins remarquable.

La recherche de ces relations a permis de relever quelques aspects nouveaux ou moins connus de la coopération moldo-valaque au temps du mouvement révolutionnaire de 1848 et pendant l'émigration.